

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТУРИСТИЧНИЙ РИНОК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

ПЕСТУШКО Валерій Юрійович,

кандидат географічних наук, доцент,

Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету

Стаття присвячена змінам, які відбуваються на Європейському ринку туристичних послуг внаслідок глобальної економічної кризи. З метою оцінки кон'юнктури сучасного туристичного ринку Європи проаналізовано та узагальнено найновітніші статистичні матеріали, представлені авторитетними міжнародними організаціями. На підставі ґрунтовного аналізу виявлено негативні явища на Європейському туристичному ринку, вказані основні проблемні регіони та країни, окреслено стан і місце України на Європейському туристичному ринку. Визначено характер змін у кон'юктурі Європейського ринку і висвітлено основні тренди його розвитку.

Ключові слова: туристичні послуги, ринок туристичних послуг, економічна криза, європейський туристичний ринок, кон'юнктура.

Постановка проблеми. Сучасна криза, що не полишила жодну країну, стала безпрецедентною за своєю глибиною з часів Другої світової війни. Однак, ще до того, як фінансові потрясіння не переросли в 2008 році у кризу, у більшості розвинутих країн припинилось зростання валового внутрішнього продукту (ВВП). У подальшому спад перетворився на повномасштабну рецесію і, як очікується, глобальний ВВП в 2009 році скоротиться більш як на 2,5-2,6%. Між тим, у 2008 році він зріс на 2,1%, а до кризи, в період 2004-2007 рр. темпи його зростання склали у середньому майже 4% на рік. Зважимо, що в Єврозоні падіння ВВП становитиме 4,6%. Як прогнозується, за умов ефективності заходів в грошово-кредитній і фінансово-бюджетній політиці, темпи приросту глобального ВВП можуть знову стати додатними в 2010 році, проте такий приріст навряд чи перевищуватиме 1,6%.

Нинішня фінансова криза була передбачувана, вона назривала протягом декількох років накопичення колосальних диспропорцій всередині провідних економічних держав і між ними. Зазначимо, що серед країн, де мали місце найбільш очевидні свідчення дисбалансів присутні, зокрема, і європейські, як от Велика Британія, Іспанія, Німеччина та ряд східноєвропейських країн.

В умовах глобальної кризи світовий туристичний ринок так само зазнав упродовж останнього року помітних змін негативного характеру. Після чотирьох років послідовного підйому, з середини 2008 року спостерігається різке падіння попиту на туристичні послуги. Дана обставина навіть змусила експертів ЮНВТО переглянути прогнози розвитку міжнародного туризму на 2009 рік. Вони вважають, що порівняно з 2008 роком кількість туристів, що виїжджають за кордон, зменшиться на 4-6 %. Зважаючи на це, ЮНВТО прогнозує падіння в міжнародному туризмі в 2009 році на рівні 2-3%.

Темпи зростання туристичних прибуттів і, як наслідок, зменшилися надходження від міжнародного туризму уповільнилися в усіх регіонах світу. Але особливо серйозно постраждав туризм у найбільшому і найстарішому туристичному регіоні світу — Європейському. Між тим, у 2008 р. саме на Європу припадало понад 53% загальної кількості міжнародних туристів і 50% надходжень від міжнародного туризму [7]. Загальновідома роль даного регіону на світовому ринку туристичних послуг та швидкоплинність ринкових процесів сьогодення, вимагає постійного моніторингу одного з найважливіших туристичних регіонів світу. Зауважимо, належне оперативне висвітлення поточної ринкової ситуації є нагальною потребою як теоретиків, так і практиків туризму, у т. ч. й в Україні. Адже наша країна належить саме до Європейського регіону, де за кількістю туристичних прибуттів посідає одне з провідних місць [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми. Дослідження кон'юнктури ринку туристичних послуг, особливо в умовах глобальної економічної кризи, вимагає наявності найновішої інформації. Між тим, необхідні для аналізу достовірні дані надходять з певною періодичністю [1-7]. Через те, публікації щодо стану Європейського ринку туристичних послуг є нерегулярними і швидко застарівають. Адже наведені дані безперервно вимагають постійного поповнення і уточнення. Особливо це актуально тепер, коли є певні позитивні тенденції у світовій економіці.

Мета статті. Головною метою даної роботи є аналіз та оцінка кон'юнктури туристичного ринку Європи в умовах глобальної економічної кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. За наслідками 2008 р. Європа досягнула найменшого серед інших регіонів світу зростання кількості міжнародних туристів (+0,3%) і помітно відстає навіть від найближчого сусіда за рейтингом — Азії і Тихого океану (Табл.1.).

Туристичні прибуття і доходи від туризму у 2008 р. (за даними [7])

Території	Туристичні прибуття, млн. осіб	Приріст туристичних прибуттів за рік	Доходи від туризму		Приріст доходів від туризму за рік
		%	млрд. дол.	млрд. євро	%
Світ, регіони					
Світ	922	2	944	642	1,7
Європа	489,4	0,3	473,7	322,1	-1,1
Азія і Тихий океан	184,1	1,2	206,0	140,1	2,7
Америка	147	2,9	188,4	128,1	5,0
Африка	46,7	3,7	30,6	20,8	-1,0
Близький Схід	55,1	18,1	45,6	31,0	17,3
Провідні країни Європи					
Франція	79,3	-3,2	55,6	37,8	2,4
Іспанія	57,3	-2,3	61,6	41,8	6,9
Італія	42,7	-2,1	45,7	31,0	7,2
Велика Британія	30,2	-2,2	36,0	24,5	-6,7
Україна	25,4	9,8	5,7	3,8	25,4
Туреччина	25,0	12,3	22,0	15,0	18,7
Німеччина	24,9	1,9	40,0	27,2	11,0
Австрія	21,9	5,6	21,8	14,8	15,4

Особливо низькі темпи приросту спостерігалися у Північній і Західній Європі (-1,9 і -1,1% відповідно), де по суті відбувалося скорочення кількості відвідувань іноземними туристами. Невтішна ситуація мала місце і у Південній Європі та в Європейському Східному Середземномор'ї, де позитивна тенденція слабо виражена (+0,8 %). Очевидно, певна частина туристів віддала перевагу країнам Північної Африки, як от Марокко в Туніс, які в порівнянні із середземноморськими узбережжями Європи мали привабливіші ціни.

Лише Центральна і Східна Європа показала відносно високі темпи приросту (+3,1%). [5]. Проте існують широкі відхилення в залежності від напрямків. На тлі помітного зростання темпів приросту, наприклад, в Болгарії, Україні, Киргизії, Грузії та Вірменії різким контрастом виглядає Казахстан, де було зареєстроване падіння темпів приросту кількості прибулих більш як на 11%.

Щодо рейтингу європейських країн за туристичними прибуттями, то найгірша ситуація у 2008 році спостерігалася в Польщі, де мали місце від'ємні темпи приросту (-13,5%). До речі, падіння темпів приросту обсягів туристичного потоку у цій країні спостерігається уже другий рік поспіль (-4,4% у 2007 році). Звертає на себе увагу той факт, що кількість прибулих іноземних туристів зменшилась упродовж 2008 року у більшості країн-лідерах світового туризму, як от Франція (-3,2%), Іспанія (-2,3%), Велика Британія (-2,2%), Італія (-2,1%). (рис. 1.)

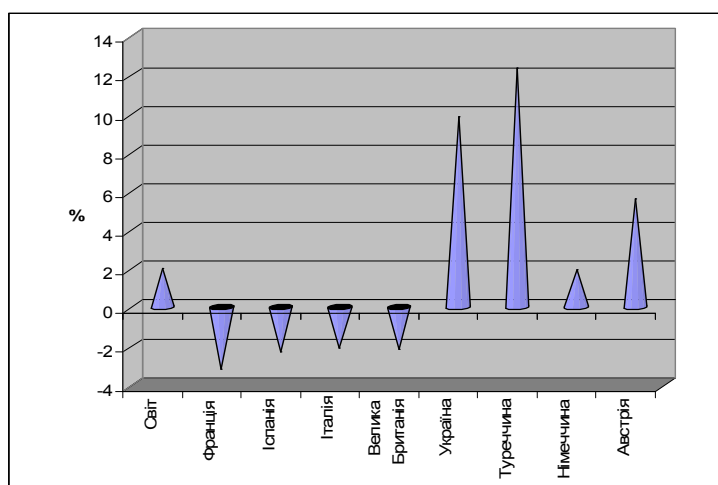

Рис. 1. Приріст туристичних прибуттів за 2008 рік, %

На цьому тлі дуже непогано виглядає Україна, де кількість туристичних прибуттів у 2008 році зросла майже на 10%. Непогане зростання відвідувачів змогла продемонструвати і Австрія (6%), яка була однією з країн, що проводили у себе Європейський Чемпіонат з футболу (UEFA). Однак найпомітніше виділилась в регіоні Туреччина, де завдяки прийнятному обмінному курсу та послабленому візовому режиму, кількість прибулих іноземних туристів зросла на 12% у порівнянні з 2007 роком (рис. 1.).

Ще більш серйозні наслідки глобальної фінансової кризи мали місце на Європейському ринку у грошових надходженнях від туризму (Табл. 1.). У той час як приріст світових надходжень від туризму у більшості регіонів перевищив середньосвітовий показник, Європа мала від'ємний показник приросту доходів (-1,1%). Найбільші втрати понесли регіони, у яких було зареєстровано найбільше падіння прибуттів іноземних туристів – Західна і Північна Європа (-2,5 і -2,4% відповідно). Різко впали прибутки у Франції, Іспанії, Італії. У Великій Британії вони взагалі стали від'ємними (рис. 1.). В усій Європі серед субрегіонів лише Центральній і Східній Європі вдалося зберегти позитивний з попередніх років приріст доходів, хоча він і знизився помітно.

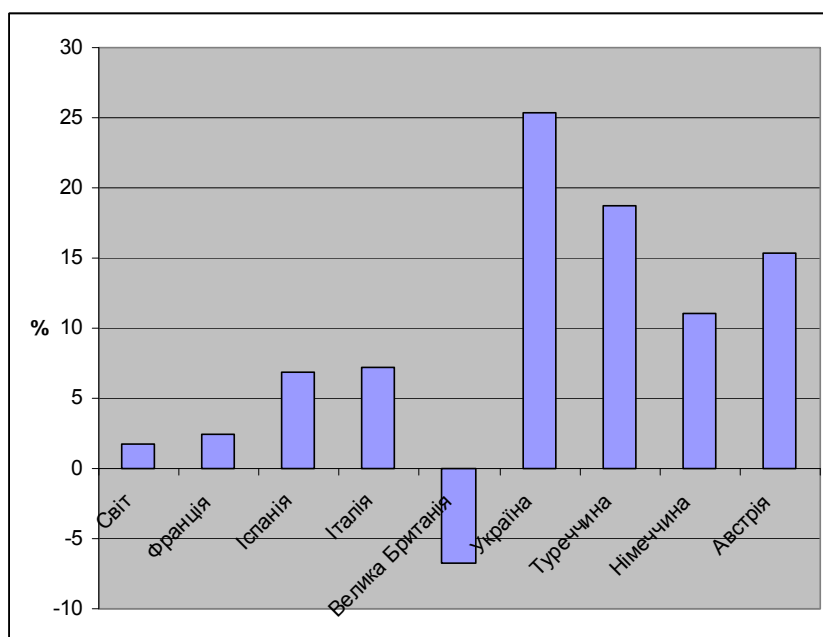

Рис. 2. Приріст доходів від туризму за 2008 рік, %

Попри вказані негативні явища на Європейському туристичному ринку, провідні країни цього регіону продовжують зберігати лідерство в рейтингу Найкращі світові туристичні напрямки. У 2008 році відбулися лише деякі зміни. Так, Франція залишилася лідером щодо кількості туристів, і подібно до попереднього, 2007 року, утримала третє місце за прибутками від туризму, пропустивши уперед США та Іспанію. У свою чергу, Іспанія перемістилась з другого на третє місце за кількістю іноземних туристів, але зберегла свої позиції найуспішнішої щодо прибутків країни Європи і володаря другого за цим показником місця у світі.

Італія залишилася на своїх позиціях 2007 року як щодо кількості туристів (п'ята), так і надходжень (четверта). Велика Британія займала шосте місце за кількістю туристів і спустилась на сьоме за прибутками, після того як її обіграла Німеччина. Проте Німеччина втратила сьоме місце за кількістю іноземних туристів, опинившись аж на дві сходинки нижче (дев'яте місце). Туреччина піднялась на один пункт в обох категоріях, зайнявши восьму позицію за кількістю туристів і дев'яту за доходами. При цьому вона потіснила у першому випадку Німеччину, а в другому — Австрію. На одну сходинку, з восьмого місця на сьоме, піднялась за кількістю туристів також Україна [7].

Отже, загалом, у провідній десятці здебільшого відбувалися внутрішні пересування, які не були ознаменовані появою нового лідера. Проте, дана ситуація чи навряд означає стабільність ринку як для провідних туристичних країн, так і для країн, що не належать до групи лідерів. Адже всупереч деяким оптимістичним заявам щодо поліпшення загальносвітової економічної ситуації, останні статистичні дані свідчать про незавершення рецесії на туристичному ринку Європи.

Так, за перші чотири місяці 2009 року обсяг туристичних потоків в Європу зменшився на 10% порівняно з аналогічним періодом минулого року. Це краще, ніж на Близькому Сході, де обсяги туристичних потоків за означений період знизилися на 18%. Але варто зазначити, що в окремих регіонах

показники щодо зменшення обсягів туристичних потоків країні. Так, в Азійсько-Тихоокеанському регіоні цей показник складав тільки 6%, а в Америці — 5%.

Найгірша ситуація за перші чотири місяці 2009 року мала місце у Центральній і Східній Європі, де падіння обсягів туристичних прибуттів складало 13%. Особливо погіршилась ситуація з туристичними потоками в Польщі, Румунії, Чехії, Литві та Росії. Разом із тим, в Угорщині зниження обсягів потоків туристів взагалі не було зареєстровано. [4]. За даними WTTC в 2009 році матиме місце реальне зниження ВВП в індустрії туризму Центральної і Східної Європи — на 4,3%. Це гірше середньосвітового показника, який очікується близько — 3,5%. [5].

Негативні тенденції розвитку туризму спостерігалися упродовж першого кварталу 2009 року і в Україні, де складна економічна ситуація ускладнюється ще й нестабільною політичною ситуацією. Так, за названий період кількість в'їзних (іноземних) туристів в Україні зменшилась на 20 % порівняно з аналогічним періодом 2008 року. Причому зменшення обсягів в'їзного потоку відбулося за рахунок зменшенню кількості поїздок за всіма мотиваціями. [1].

Зменшення в'їзного туристичного потоку до України з країн СНД відбулося в основному за рахунок скорочення кількості подорожуючих з Азербайджану (-18%) і Росії (-15%). Зменшення обсягів туристичних прибуттів з країн ЄС відбулося переважно за рахунок скорочення кількості подорожуючих з Польщі (-50%), Угорщини (-39%), Німеччини (-22%), Словаччини (-17%) і Румунії (-15%). [2].

Негативні тенденції спостерігалися і у виїзному туризмі. Обсяги потоків туристів з України зменшились на 1%, порівняно з аналогічним періодом 2008 року. Зменшення організованого туризму відбулося передусім за рахунок скорочення кількості подорожуючих за такими напрямками: Угорщина (-89%), Італія (-54%), Туреччина (-44%), Єгипет (-38%), Польща (-36%). Зменшення виїзного туристичного потоку в країні СНД відбулося в основному за рахунок скорочення кількості подорожуючих за такими напрямками: Білорусь (-25%), Грузія (-35%), Росія (-11%). [3].

Ситуація у Західній Європі і Європейському Середземномор'ї упродовж перших чотирьох місяців відзеркалювала загальний стан у Європі (-10%). Причому особливо помітних втрат зазнав європейський лідер — Франція, де обсяг туристичних потоків впав на 13%. Найбільше також постраждали ринки Португалії, Іспанії, Андорри і Мальти. У випадках з Іспанією (-12% впродовж травня) і Португалією (-14%), зниження були пов'язані перш за все у зв'язку з падінням потоків туристів з Великої Британії. Продажі у головних туроператорів в Іспанії впали на 30%. Потоки туристів з цих країн продовжують падати особливо у напрямі до Туреччини (-1,5%), а також до неєвропейських країн — Єгипту і Тунісу. Дещо кращі попередні результати по в'їзному туризмі має Італія.

У Північній Європі, де падіння обсягів туристичних потоків становило загалом -9%, лише Ісландія, у зв'язку з із сприятливим коливанням курсу валюти, показала зростання. Крім того, Ірландія зазнала помірного зниження, зважаючи на відносно невисокий рівень в 2007-2008 рр. [4].

Загалом, за даними WTTC в 2009 році в індустрії туризму країн Європейського Союзу матиме реальне падіння ВВП — на 3,5%. [6].

Серед причин зниження туристичних потоків до Європи слід назвати зростання вартості авіаперельотів, що у свою чергу було зумовлено зростанням цін на нафту і як наслідок, на авіаційне паливо. Через дорожнечу майже в усіх європейських країнах (за виключенням Сербії) було зареєстровано зменшення потоків туристів із США, яке виражалось подвійними цифрами. Така сама ситуація і з потоками до Європи туристів з Канади, особливо у Велику Британію і Францію. Зменшилась і кількість японських туристів, які відвідують Європу.

Подібні негативні коливання в обсягах в'їзних туристичних потоків для Європейського ринку є досить суттєвими. Адже в територіальній структурі світового туризму одними з найпотужніших є міжрегіональні туристичні потоки, що зв'язують Західну Європу з Північною Америкою та Японією. Саме названі регіони утворюють так звані центри економічного і одночасно туристичного тяжіння.

Висновки. Сучасний туристичний ринок Європи має типові ознаки знижувальної (падаючої) кон'юнктури, отже є ринком покупця. Нині у цьому регіоні, так само як і на світовому ринку, пропозиції щодо туристичних послуг і товарів явно перевищують попит. Як наслідок, відбувається так зване затоварювання ринку, коли виготовлена продукція не знаходить збуту. Це спричинює закономірне зниження цін на туристичні товари і послуги, падіння прибутків, зменшення обсягів виробництва товарів і послуг (або помітне зниження темпів його зростання), зростання безробіття тощо. Закономірним результатом також є скорочення ділової активності на європейському ринку і ланцюг банкрутств суб'єктів господарювання.

Ситуація, що виникла на Європейському ринку туристичних послуг, очевидно, не зміниться швидко, хоча у цьому регіоні, як і загалом у світі, мають місце добре виражені короткі цикли розвитку кон'юнктури. Так, періоди швидкого зростання (1995, 1996, 2000 і 2004 по 2007 рік) чергувалися з періодами повільного розвитку (з 2001 по 2003, 2008 роки).

Ситуація на кінець 2009 року багато в чому залежатиме не тільки від світових економічних показників, але й поширення грипу А (H1N1). Якщо восени 2009 року відбудеться новий спалах грипу, то це може нанести черговий удар по світовій економіці, яка тільки-но починає відновлюватися. У такому разі постраждає і міжнародний туризм, оскільки люди через небезпеку для власного здоров'я будуть намагатися менше подорожувати, уникаючи громадських місць.

За деяким прогнозами, у 2009 році обсяг в'їзних туристичних потоків до Європи зменшиться на 5-8 %. У кращому випадку, кількість іноземних туристів, які відвідують Європу відповідатиме рівню 2006 року. Для того, щоб досягнути рівня 2008 року знадобиться близько 2 років і тільки в 2012-2013 рр. нижчі за середні темпи зростання туристичних прибуттів у Європу знову будуть максимально високими. Передбачається, що до 2020 року Європа збереже найвищу частку світових відвідувачів, хоча ця частка знизиться з 60% у 1995 році до 46% в 2020 році (717 млн. туристів). [4].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дані про стан розвитку туризму в Україні, за I кв 2009 року. Державна служба туризму і курортів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/>
2. Довідка про динаміку туристичних потоків в Україні (в'їзний туризм), I кв. 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/>
3. Довідка про динаміку туристичних потоків в Україні (виїзний туризм), I кв. 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/>
4. European tourism 2009 – Trends & Prospects. Quarterly Report – Q02/2009. European Travel Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.etc-corporate.org
5. Travel & Tourism Economic Impact. Central & Eastern Europe 2009. World Travel & Tourism Council [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wttc.org/>
6. Travel & Tourism Economic Impact. European Union 2009. World Travel & Tourism Council [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wttc.org/>
7. UNWTO Tourism Highlights, Edition 2009. World Tourism Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unwto.org/index.php>

Пестушко В. Ю. Европейский рынок туризма в рамках глобального экономического кризиса / Институт международных отношений Национального авиационного университета.

Статья посвящена изменениям, которые происходят на Европейском рынке туристических услуг в результате глобального экономического кризиса. С целью оценки конъюнктуры современного туристического рынка Европы проанализированы и обобщены новейшие статистические материалы, представленные авторитетными международными организациями. На основании обстоятельного анализа выявлены негативные явления на Европейском туристическом рынке, указаны основные проблемные регионы и страны, очерчены положение и место Украины на Европейском туристическом рынке. Определен характер изменений в конъюнктуре Европейского рынка и освещены основные тренды его развития.

Ключевые слова: туристические услуги, рынок туристических услуг, экономический кризис, европейский туристический рынок, конъюнктура.

Pestushko V. J. The European tourism market under the global economic crisis / Institute of International Relations National Aviation University.

The article is devoted to the changes occurred at the European market of tourism services as the result of global economic crisis. To evaluate the state of modern tourism market of Europe the newest statistics facts, given by the competent international organizations, were analyzed and generalized. On the grounds of the substantial analysis the negative phenomena at the European tourism market are revealed, the main problem regions and countries are indicated, the status and place of Ukraine at the European tourism market is determined. The character of changes in the state of the European market is defined and the primary trends of its development are enlightened.

Key words: travel services, travel services market, the economic crisis, the European tourist market conditions.